

BUDA-PESTA

25 Aprile st. v.
7 Maiu st. n.

Va esi duminec'a.

Redact. : strad'a Havasnr. 1.

Nr. 17.

ANULU XII.
1876.

Pretiuu pe unu anu 10 fl.

Pentru Romani'a 2 galbeni.

R e n e g a t u l u .

Novela din suferintiele Romanului.

(Urmare.)

— Frate! — lu-intrepuise aci celalaltu. Acum vinu a me convinge totu mai tare, ca acelu spiritu misteriosu, despre care ti-am povestitu, si care atatu de desu mi-apare in visurile mele, trebuie ca e pentru famili'a noastra o mana admoniatoria a ceriului. Acestu spiritu ne'ncetatu mi-sioptesce, ca neamulu Tibreanesciloru e pentru noi periculosu! . . .

— Ha, ha, ha, — rise sociu seu, — tu inca pe urma vei crede si in superstitiuni?!

— Nu ride! Tu scii bine, ca visurile, spiritele si superstitiunile sunt pentru mine nebunii. Inse dupa visurile mele, candu me tredeam din somnu, totu-de-una simtieam pe fruntea mea sudori reci, anim'a mea mi se impara ca si candu ar fi inghiatiata, totu trupulu par ca mi era in fiori, si in acest'a neesplicabila stare, nevrendu totu-de-una trebuia sa mi-aducu a minte de o traditiune. Si la traditiunea acesta tresariam puternicu! . . .

— Ce feliu de traditiune pote fi acest'a?

— Dupa traditiunea acesta castelulu si tote bunurile lui se fi fostu ore candu a Tibreanesciloru.

— Se pote acesta?

— Asie dice traditiunea.

— E bine, si deca chiar asie ar si fi, poti

tu se aibi pentru aceea vre-o ingrigire, vre-o temere? . . .

— Asie credi dara, ca nu?

— Firesce!

— Tu judeci pre usioru. Candu vedu eu, ca acestu neamu, care e subjugatu si aruncatu in miseri'a cea mai mare, care destule ori n'are la casa nici chiar pana de tote dilele, si care scie si aceea ca la ce feliu de pericle e espusu deca si-da copiii la scola fara scirea mea, in butulu tuturoru acestora totusi cuteza de a-si tramite copilulu la scola; si inca, candu chiar tu dise-si acum, ca nici chiar torturile cele mai infricosiate n'au fostu in stare se-lu aduca la marturisire, a supra motivulu acestui faptu alu seu, spune-mi tu, ca vedindu eu aceste si aducendu-mi totu-odata a minte si de spiritulu admoniatoriu si traditiunea remasa de la parintii nostrii se nu credu eu ore, ca neamulu acest'a e consciu de trecutulu seu, ca cu ori ce sacrificiu vre se se radice din pulverea in care e acum, ca cu ori ce pretiu vre se se innaltie la naltimea la care par' ca se simte a fi chiamatu chiar deca fiulu pe cadavruulu sacrificatu alu tata-lui seu trebuie se se suie la aceea naltime . . . Si reesindu? Nu ar fi ast'a perirea noastra? . . .

— Tu esagerezi! — lu-intrerupse sotiulu seu. — Tu nu cugeti la aceea, cà ti-zace la picioarele tale ca vermele neputintiosu acestu neamu, si cà o calcare de picioru e destula cà inca adi, dèca vrei, sè-lu stèrpesci de pe faci'a pamentului, delaturandu-ti astu-felu pentru totu-de-una si cea mai mica ingrigire si temere.

— Tu dteci ceva!

— Aceea ce e pré naturalu.

— E bine, fia dar asié! . . . Sè-lu nimitu! . . . Si sè facemu dar inceputulu! . . .

In momentul acestei otariri infricosiate ajunsera dinsii la usi'a care conducea in ambitulu subteranu.

Unulu dintre ei aprinse aci o tortia.

La lumin'a misterioasa si la fumulu tortiei care negru ca norii se redicá si perdea in intuncimea infernala din giuru, si in tacerea mormentala ce dominá in pregiuru, cà unu demonu infricosiatu aparea acelu barbatu, pe care lu-audiram luandu-si o otarire atátu de ingrozitória, atát'a focu draconicu schinteia din ochii lui, si atát'a ne'ndurare si crudime stralucia de pe faci'a sa.

Acesti barbati intrara apoi pe usi'a de fieru si pe nesce trepte se scoborira in ambitulu subteranu.

La lumin'a tortiei vedemu la indepartare de vre-o trei-dieci de pasi de dinsii doue strâji padindu la o usia trasa cu pente gróse de feru si incuiata cu mai multe lacate formidabile.

— Vine baronulu! — siopti o straje ce-leilalte, durmitandu acést'a radiemata pe parete.

Erá intr'adeveru baronulu Pusztafy Árpád. Celalaltu erá frate-seu Béla.

Ajungându dinsii la usi'a padita de strâji, si deschidendu-se apoi usi'a, intrara intr'o camera — infricosiata.

Dieci si sute de ani voru fi trecutulu de candu radiele sórelui n'au strabatutu intre paretii acestei cameri. Umedi erau paretii atátu de tare, de se vedea umediél'a scurgându-se la vale. Si unu aeru erá aci — pestilentu.

Dar si mai tare se cutremurá omulu, càci vedea cà se afla intr'o camera de — tortura.

Candu intrara aci baronulu Pusztafy cu frate-seu Béla, acestu din urma pasiea inainte, tienendu dinsulu in mana torti'a luminatória. Dinsulu se opri apoi inaintea unui aspectu — cutremuratoriu.

Unu butucu asediatu pe patru picioare de lemnu in lungimea unui omu erá inaintea lui. Erá rosiu, càci erá cà si scaldatu in sange inchiagatu.

Pe acestu butucu si in acestu sange inchiagatu zacea intinsu unu trupu de omu.

In acele parti ale butucului, unde s'afflau fluierii si pulpele, manunchii si bratiile trupului, erá acomodatu câte-unu clesce de feru cu dinti merunti si ascutiti. Trupulu ce s'afflá pe acestu butucu erá cu totul diformatu prin aceste clesci.

Ori ce fiantia de omu s'ar fi infioratu la acestu aspectu ingrozitoriu. Baronulu Pusztafy si frate-seu inse par' cà erau dedati cu asemene contemplári, si par' cà afflau si o rara delectare . . .

Diabolica delectare!

Trupulu diformatu de pe „butucu“ erá nemiscatu si cà intiepenitu. Béla se uitá apoi si la faci'a lui, si vediendu cà erá palida cà paretile, ér ochii stinsi si ascufundati adancu sub sprincene, dinsulu tresari. Rapede si-puse apoi man'a pe acestu trupu, si simtiendu indata cà e rece cà ghiatia, tresari si mai tare, si si-intórse faci'a de catra elu.

— Amu gatatu-o cu elu! — murmurá dinsulu.

— Dóra e mortu?

— Da.

O pauza mica de suprindere si tacere urma dupa cuvintele aceste.

— Sè mergemu dara! — dise apoi baronulu Pusztafy. — De acest'a amu fi scapatu. Si-acum sè vedemu si de ceilalti. Sè curatimu si de acestia aerulu! . . .

Si dinsii apoi se indepartara.

Noi siguru vomu fi ghicitu, cà trupulu sangeratu de pe butucu erá a bietului Iuonu Tibreanu, si cà „ceilalti“ amenintiati erau membrii neamului seu.

III.

Cuiu cu cuiu.

De la cele intemperate trecura curendu peste diece ani.

Noi re'ncepemu dara firulu istorioarei nós-tre dupa unu intervalu de peste unu deceniu.

Vomu cercetá acum „poian'a verde“ si-aci pe pastoriulu Nicolae, despre care maciucasiulu Vasilia disese bietului Iuonu Tibreanu, cà sè fuga la elu, càci aci va afflá unu refugiu siguru, si va fi mantuitu de furi'a baronului ne'nduratu.

Si maciucasiulu Vasilia nu a esageratu candu a disu acést'a. Nu voimu sè dicemu cà locuinti'a pastoriului Nicolae din „poian'a verde“ erá dóra vre-o fortarétiá puternica, in care inamiculu nu ar fi in stare sè petrunda, si de aceea ar fi fostu la dinsulu refugiulu siguru, — nu, càci dinsulu locuiá intr'o pré simpla coliba de pastoriu, inse cu multu mai puternici decátu murii unei fortaretie, ziditi de mani omenesci, erau murii gigantici ai naturei, acei munti imposanti si acei codri imensi, intre cari s'affá „poian'a verde“ si colibuti'a acést'a.

Unu maretiu tablou a naturei erau acesti munti si codri cu regiunile loru romantice. Celu mai grandiosu prospectu i se estindea inaintea omului de pe celu mai innaltu punctu alu acestoru munti si codri, asié numitu : „isvorulu hârcei.“ O creatiune formidabila a naturei contempléza omulu de aci. Vaile cari despica acesti munti, si potecile cari sierpuiescu printre arborii seculari alu acestoru codri, se paru cá si candu aru fi totu atâte labirinte, in cari numai cu teróre ai cutezá sè intrí.

Dar celu mai miscatoriu prospectu ti-se deschide inaintea ochiloru inmediatu langa „isvorulu hârcei.“ Unu drumu trece pe langa acestu „isvoru“, care de o parte conduce catra satulu Vulturesci, éra de alt'a parte catra satulu Valcele. Langa drumulu acest'a din apropierea „isvorului“ se redica de o parte o stanca colosala, asié numit'a : „stanc'a mortii“, la care intr'adeveru numai cu fiori de mórte te poti uitá, ér de alta parte diaresci o restópa, asié numit'a : „gur'a Ursului“ — unu abisu atátu de cumplitu, incátu nu esti in stare sè-i dai de fundu, dar nici nu cerci dupa elu, déca nu voiesci cá sè te prinda ametieli. Si-apoi chiar intre acést'a „stanca a mortii“ si intre „gur'a ursului“ drumulu e atátu de ingustu, incátu bietulu caletoriu, chiar si diu'a, numai cu spaima trece peste acestu locu teribilu.

De unu timpu incóce inse devenise „gur'a ursului“ si mai inspaimentatória decátu erá.

Spaim'a acést'a se simtiea inse numai pe la Curtile Domnesci de prin satele vecine. Nu de multu, doi sbiri ai baronului Pusztafy au fostu aruncati de mani straine si necunoscute in abisulu „gurei ursului“, de unde nu mai vediura lumin'a dilei. Si acesti sbiri erau din intemplare chiar aceia, cari au dusu pe nefericitulu Iuonu Tibreanu legatu cu manile in spate la Curtea Domnésca, unde in camer'a de tortura si-a datu sufletulu seu chinuitu.

In aceste locuri atátu de infricosiate, si de si erá locuinti'a pastoriului Nicolae cá si a

unui eremitu, dinsulu totu-si se aflá aci fericitu. Intre acesti munti si codri, unde numai gradinele rapitórie, fierele selbatece si — mai aveau locasiulu loru, se aflá dinsulu cu multu mai bine, vietuiá cu multu mai indestulitu, decátu colo la satele vecine in apropierea — Curtiloru Domnesci.

Erá aci scutitu de sclavi'a si infami'a — Domniloru.

Animalele feróce i se pareau mai blande de câtu animile Domniloru, càci lupu pe lupu, ursu pe ursu nu se persecuá si maltratá atátu de crudelu ca Domnii pe iobagii sei.

.

Pastoriulu Nicolae erá dejá trecutu de patru-dieci de ani, dar inca ca si unu junisianu si-acum traiá in iubire intima cu nevestuti'a sa Maria.

Dar si cá tata si-avea dinsulu fericirea sa. I ridea sufletulu de bucuría, candu se uitá la feciorii lui doi, Costandinu si Florea, cari erau mandri si voinici ca doi bradi alesi. Si spre bucuri'a lui completa, dinsulu avea si o copilitia, pe Saftitia, care se intrecea cu frumseti'a trandafiriloru.

Inse mai aflámu ceva, ce dóra mai tare lu-fericiá. Erá acést'a o bucuri'a familiara. Erá acést'a iubirea cordiala a ficei sale cu — Petru Tibreanu, fiulu nefericitului Iuonu Tibreanu.

Da, din naintea furiei si persecutiunii baronului Pusztafy, aci, intre animi iubitórie, si la sinulu amorosu alu amantei sale si aflá Petru refugiulu seu siguru.

Placutu refugiu. In incantatóri'a „poian'a verde“, care se parea incinsa cá si de-o cununa imposanta a arboriloru din pregiuru, si la lun'a si stelele dragalasié, cari de pe ceriulu seninu si-respandeau lumin'a loru atátu de atragatória si tainica, mai in tóte serile i vedemu pe Petru si Saftitia siedindu pe iérb'a móle si verde sub câte-unu arbore frundiosu, si in iubirea loru imbratísiati cu caldura sarutandu-se cu fericire.

(Va urmá.)

Mihaiu Cirlea.

Intrebarea.

Nóptea vine de-si intinde
Velulu pe pamentu,
Alb'a luna luminéza
Susu pe ceriu plutindu.

Ventulu noptii linu sioptesce
Canteculu de doru;
Lun'a blanda povestesc
De unu santu amoru.

— Luna mandra si frumósa,
Acolo 'n misteru,
Di, amorulu se cunósce
Si la voi pe ceriu?''

Lun'a stà zimbindu si tace,
Ea stà suridindu,
Cu-a ei radie argintie
Lumea totu privindu.

Ah! tu luna multu dorita,
Cu lumin'a ta,
Vedi si dorulu ce me arde
In inim'a mea?

Maria Ciatai.

Cetatea Devei.

I.

In privint'a locurilor intarite poporul romanescu nu face mare d'osebire. Elu tóte astfelu de locuri le numesce cetate si numai orasielor, mai alesu celorlora intemeiate de colonii sasi, cari si asta-di stau incungiurate de ziduri colosali si turnuri multe, nu li dà numirea de cetate, ci orasiu. Loculu intaritu d'asupr'a orasiului Deva, care dupa conceptulu militariu ar fi o citadela de antâia clasa, se inaltia pe malulu stangu alu Muresiului, pe unu promontoriu piedisiu, asemenea unui ciubu de vulturu.

In acele timpuri vechi ale feudalismului crassu, in care celu mai tare a fostu si celu mare, in care puterea resistentii atêrná de la inaltinea locului, de la grosimea zidurilor, si care resistentia numai prin fómete séu sete se putea muiá si frange, inaltulu promontoriu de la Dev'a a fostu de la natur'a in sa-si creatu d'a fi fortificatu, si n'a trebuitu multa conoscintia de strategia pentru a cunósce valórea si puterea unei intarituri la acelu locu.

Chiar langa Deva este strêmtorarea vâlii Muresiului. Spre resaritu sentinel'a cetâti avea inaintea ochiloru unu siesu intinsu, spre médiadi Muresiulu la tiermuri cu dealuri inalti, spre média-nópte si spre apusu munti uriesi cu paduri adance, Carpatii. Drumulu, pe care ardeleni in pace si in timpu de resboiu amblau si ambla de sute de ani, trecea d'a dreptulu la pólele acelu promontoriu intaritu. Nici pe apa, nici pe uscatu nime nu putea trece prin acea strêmtóre, fara a nu fi observatu de veghiatorii citadelei.

Nu sunt cetâti, cu atâtu mai pucinu citadele, fortificatiuni vechie, ziduri, ruine góle

de pe dealuri, din paduri cari sè nu aiba povestea lor, despre dílele lor bune, rele, mai alesu despre intemeierea lor. Scimu, cà fantasi'a poporului necarturariu ne-a lasatu o bogata traditiune despre cetâtile secliloru trecuti, in cari vorb'a este numai de uriesi, vitezi si crai.

Astfelu si cetatea Devei are povestea, are traditiunea ei, si, nu-i mirare, in combinatiune cu cetatea vecina de la Huniador'a, despre care „Famili'a“ mai inainte intr'unu nru a comunicatu unele notitie, pre cum si alte diuarie patriotece.

Traditiunea ni-a pastratu d'osebite versiuni despre zidirea cetâti de la Dev'a. Dupa unele ea fu redicatu intr'o di de o femeia uriesia, dupa altele intemeiatorii ei au fostu pitici. Inse fiindu cà tóte aceste au pucina basa istorica, nici nu voiu rapí timpulu on. cetitori cu poveste frumóse, inse fara multu folosu, cu atâtu mai pucinu adeveru.

Mai multu me voiu ocup'a cu datele si coniecturile istorice a supr'a zidirii citadelei de la Deva.

Dupa unii, pe gavalí'a acelu dealu naltu de 800 urme, s'a afluatú dejá pe timpulu lui Decebalu o cetatica in posesiunea unui principe sarmaticu. Dupa invingerea armatei dace in valea Streiului prin bratiile romaniloru lui Traianu, acestu principe a primitu cu tóta ospitalitatea pe imperatoriulu invingutoriu si prin acést'a a câscigatu de la Traianu continuarea neconturbata a posesiunii. Déca castelulu a esistatu pe timpulu venirii legiuniloru romane, atuncia fap'ta de gratia a lui Traianu nu ne suprinde de locu, celu pucinu nu chiar in acele momente, fiindu cà este constatatu, cà batalí'a din valea Streiului intre daci si romani a fostu crunta, pe viétia si mórte, astfelu in câtu chiar si Traianu si-a sferticatu hainele pentru a avé legature d'ajunsu pe sém'a ostasiloru raniti.

Unii inse vreu sè scie cà dacii, altii afirma cà romanii au redicatu castelulu inca inainte de intemeierea coloniei romane Singidava séu Decidava.

In sferistu, se pricepe, unii scriitorii d'aisasiloru din Ardealu, pe cum Neigebaur, zidescu si acelu castelu prin sassi, de si despre acelu a se face amintire (castrum Deva) dejá in vremea anului 1235, pe candu adeca sassii nici n'au avutu inca nici timpu nici privilegiu d'a redic'a astfelu de fortificatiuni, càci aveau destulu lucru cu asiediarea vetreloru.

Wilhelm Schmidt, faimosulu scriitoriu si

explicatoriu alu datineloru romanesci, fostu professoru de istoria la gimnasiulu de statu din Sibíiu in anii 60, in studiulu seu facutu a supr'a citadelei de la Deva opinéza cam astfelu: déca vomu scrutá in intielesulu adeveratei critici istorice, trebue sè recunóscemu, cà datarea esistentii unei zidiri intarite pe dealulu Devei inaintea lui Traianu nu este alt'a de câtu numai coniectura. Si, de si langa Deva pe drumulu catra Orestia se afla si astadi urmele unui orasiu precum tiegle, hêrburi si inscriptiuni si a nume in bai'a de petre, numita „Petrós'a“ se afla in stancele de pétra cilindre, sarcofage si alte petre masive cioplite in arcuri, totusi nime nu póte trage la indoiéla, cà acolo ar fi esistatu vre-o colonía romana, chiar si déca vomu concede, cà acea baia s'ar fi folositu numai si numai spre zidirea locului Muncelu-Gradiste, alu doile locu intaritu de frunte alu lui Decebalu. Inse urmele zidiriloru belice romane din valea Hatiegului, cari au fostu menite a intretiené comunicatiunea si a supraveghiá si semnal'a iruptiunile inimice, ni aréta limpede, cà déca Traianu a fortificatu vârfulu acelu dealu, acésta fortificatiune, disparuta in multimea secliloru, a facutu mai cuséma numai sierbitiulu unui turnu de veghiare. Apoi nici acea nu s'a doveditu inea déca Deva pe timpulu romaniloru inca a fostu unu punctu insemnatu ca asta-di, in care si atunci s'ar fi concentratu siese drumuri de frunte, adeca de la Turnu-rosiu Alb'a-Iulia, Vulcanu, Lugosiu si Dobra, Aradu, Lipova si Ilia, Oradea-mare, Beusiu si Halmagiu, apoi drumulu de pe malulu dreptu alu Muresiului Gioagiu si Sioimusiu.“

Indoielele dlui Schmidt nu sunt intemiate. Natur'a ni este dovéd'a cea mai neminciunosá, nerestornata. De la Decebalu pana astadi nu scie nime, cà natur'a ar fi produsu schimbári vulcanice séu plutonice straformatórie la locurile acele.

Deci ceea ce a fostu loculu la Deva „in lumea drumuriloru de tiér'a“ in vremea nóstra, negresitu a fostu si pe timpulu romaniloru. Si déca coloni'a Decidav'a n'a fostu insemnata cá Apulum in privinti'a comerciala, nesmintitu a fostu importanta in strategia tocmai prin concentratiunea aceloru drumuri de frunte.

Turnu de veghiare, nu negu, va fi fostu la daci, inse dimensiunea intariturei negresitu a trebuitu sè o faca romanii — déca in form'a de asta-di séu ba, nu vreu, nu potu sè afirmu.

De la seclulu alu X-lea incóce, cu istori'a

a mana, se póte dovedi esistinti'a, reinoirea si latirea acelu castelu si aperarea lui la locu fortificatu prin asiá numit'a „militia castrensis.“ Amintescu inca numai cà regele Sigismund prin unu documentu datatu din Turd'a, 29 decembre 1394 lu-numesce pe romanulu Dobra, de chinesisu si lu-obliga a face cu ómenii sei sierbitie la „militia castrensis.“

Mi-reservu a comunicá cu altu privilegiu interesantulu studiu istoricu intregu alu profesorului Schmidt a supr'a cetátii de la Dev'a, fiindu cà istori'a ei este strinsu implicata cu istori'a Ardélului.

Pentru noi este fórté interesanta cetatea Devei. Redicata de strabuni spre aperarea patriei, spre scutirea libertátii, zidirea maniloru loru au trebuitu sè fia multi seculi martori la sórtea stranepotiloru trantiti in sclavía, si candu in 1784 bravulu descendente Horia s'a aratat inaintea portiloru ei intr'ins'a n'a mai fostu d'aceia, cari sè-i dèe mana d'ajutoriu spre scuturarea jugului de feru.

Cetatea a fostu plina de averile si slabi-tiunile provocatoriloru aceloru dile, scutite de tunurile si baionetele soldatiloru.

Si a fostu resiedinti'a comissiunii, care nu judecá ci condamnă la funia si róta pe luptatorii pentru libertate, pentru demnitate nationala, contra calcatoriloru ei, contra tiraniei fara parechia de sute de ani . . .

Cetatea Devei totu-de-una a avutu garnisiunea si locuitorimea sa, acusi mai multa, acusi mai pucina, precum erau timpurile politice.

Revolutiunea din 1848 le-a facutu la tóte, la cetate si la garnisiune, capetu si sfersitu.

Schmidt descrie astfelu tragiculu sfersitu alu dileloru cetátii Devei :

„Pe timpulu miscáriloru din anulu 1848 cetatea Devei a fostu inpoporata. Inca in anulu 1844 se redicara in pregiurulu ei ziduri fórté gróse, libere de asaltu, dandu-se astfelu totu mai mare importantia militaria acelei citadele. Unu caprariu alu siantiuriloru si siepte ostasi infanteristi faceau pe timpulu acel'a ordinari'a garnisiune a cetátii.

Inainte de revolutiunea sangerósa din anii 1848/9, in care romanii ardeleni insi-si spunu a fi suferitu o dauna de 29 millióne 260 míi floreni moneta convent. Kóváry aflá spre apusu inaintea cetátii unu siantiu afundu, pres-te care erá unu drumu de 50 pasi in forma de trepte impreunatu cu unu podu de trasu inaintea portii celei mari. Trecêndu prin acésta pórtá te aflai intr'unu locu golu (curte) de

vre-o doi stangini patrati, unde erau vigiliile de tóte dílele. De aici intrai într'o curte mai marisióra in patru unghiuri zidita. Zidirile spre nordu si sudu erau gatite, cele-lalte erau ruine si numai unu zidu de 10 stangini ni spunea, cà acolo au fostu candu-va edificie. De pe coperisiele caselor locuite curgea ap'a de plóia in curte într'o cisterna (canalu subteranu). Impregiurulu caseloru erá unu coridoru (privariu) largu de aprópe patru metri catra orasiulu Dev'a, adeca cãtra latulu vãlii, pre care lu-scutea unu muru tiépanu. Spre nordostu stateau inca urmele unui zidu a unoru chilie neregulate edificate, unde se díce, cà se aflá si camer'a de tesauri (?). In partea spre ameadu erá sub pamentu o capela si carcerulu (arestulu) prinsóra (puscari'a) de statu. Apoi se mai dícea, cà unu coridoru subteranu ducea la pólele dealului, unde se aflá pitari'a militara.

In Marte 1849, pre candu tóta Transilvani'a erá in man'a luptafiloru pentru statulu magiaru, garnisiunea imperatésca austriaca se afirmá inca numai in cetatea Devei si a Albei; si dupa ominós'a retragere a trupelor austriace in Romani'a (Vlachia) in cetatea Devei zaceau inca 200 feciori cu trei tunuri.

In 25 marte 1849 inca, seregianii banatieni transportasera oficierii magiari prinsi din cetatea Albei intr'a Devei, si in 23 Aprile 1849 candu cincu legionari romani adusera scirea oficiala la Alba-Iulia, cà cetatea Devei se tiene inca barbatesce, bucuri'a celoru din Alb'a, asediata de armele subcolonelului ungurescu br. Kemény Farkas, erá mare. Asediulu s'a inceputu in 26 marte.

Br. Ionu Bánffy si apoi colonelulu Foro au incungiuratu si atacatu mai antãiu cu 2000 feciori si siese tunuri loculu Dev'a. Foro a ocupatu orasiulu si dealurile dimpregiuru si a provocatu pe supratenentele Kudlich, comandantulu castelului, la predarea aceluia. Inse Kudlich tienendu la promisiunea generariului imperatescu Leiningen d'a trimete ajutoriu garnisiunei, nu vru sè se pricepa la predarea cetãtii, ci neincetatu aruncà plóie de glóntie a supr'a inimiciloru de pe dealuri si din orasiu. Kudlich astfelu si cá ostasiu si cá omu cu adlevu si-a câscigatu reconosciinti'a toturoru-a. Cà-ci numai cu 200 feciori, trei tunuri si pucine pusce de siantiu, apoi provedutu cu pucina merinde, fara apa de fantana, sciù sè se sustiena in cetate septemane intregi contra puterii preponderante a inimicului. Prin purtarea sa barbatésca sciù totu-o-data

sè tiena in frica neintrerupta pre locuitorii Devei si in veghiare neincetate pre romanii din comitatulu Uniadarei.

N'a fostu iertatu sè amble doi ómeni la olalta pre strade, nóptea nu erá permisu sè ardia lumin'a inaintea ferestrei, si déca vre-unu honvéd se aretá pre strada numai decãtu sburá a supr'a lui unu glontiu de tuuu de 16 pundi si astfelu paciniculu cetatienu erá silitu sè-si caute in altu locu culcusiulu.

Se pricepe, cà aceste câte odata nu erá altu ce de cãtu pradare de iérba de pusca (pravu), fanfaronada militara; inse acést'a placea romaniloru, si inainte de tóte pe ei trebuia tienuti la veghiare, la panda. Foro nu puteá sè ispravésca multu contra lui Kudlich, cà-ci armele sale de asediu sosira numai cu sferstulu lui maiu spre folosinti'a sa. Dupa sosirea acestoru arme, merindea din cetate scadiuse fórte si ostasii suferiau de scorbutu (unu morbu greu) si incepura a desertá (a fugi). Astfelu bravulu Kudlich se vediù silitu a capitulá inse cu conditiuni fórte onorifice. In 27 Maiu, in dominic'a rosaleloru, elu potè esí liberu din cetate cu tóte omóririle militare, pentru morbosii si ranitii lui se promise cea mai buna grige, si cei-lalti ostasi ai sei, primindu soldulu (leaf'a) pentru o luna de díle, si depunendu armele putura sè mérga neimpedcati la Timisior'a. Capitulatiunea acésta numai á facutu cu potentia lui Czetetz, generalu comandante ungurescu in Ardealu, a trimete 6000 feciori cu 20 tunuri si o bateria de rachete spre trantirea valachiloru si a incepe o operatiune convergenta cu resolutulu si practiculu colonelu Foro, cu colonelulu Kemény si cu subcolonelulu Beke.

Ostasii unguresci se asiediara in cetatea Devei, inse in 9 Augustu 1849 din negrisesú prodtiune se aprinse ó vëna subterana umpluta cu pravu si aruncà cetatea in aeru ingropandu sub ruinele ei 100 honvédi . . .

Si de atunci puterea mistuitória a timpului desface una pétra de cea-lalta din falnic'a zidire, a càrei ultime ruine se paru a se desparti cu greu de la acea inaltime, de unde sute de ani a vediutu viéti'a si faptele multoru generatiuni.

Nu este caletoriu in acele pãrti, care sè nu privésca cu óre-si-care jale la acelu uriesiu imbrancitu, sè nu-si oprésca pasii si sè nu se cufunde in cugete . . .

Ionu Valeriu Barciann.

RANELE NATIONII.

— Romanu, de IOSIFU VULCANU. —

(Urmare.)

Dar aceste timpuri „fericite“ au trecut. Istoria noastră jóca în timpul mai nou, în care drepturile comitatelor incompatibile cu legislațiunea țării și cu răspundibilitatea ministerială s'au suprimat cu desvârsire, și prin urmare campulu de escelare prin cuventări înfloritate s'a stersu de totu.

Astu-felu din vechi'a importanția n'a ramasu nimica, decâtu numai partea a două, adeca festivitătile.

Inse și această parte este de ajunsu, că încă și acuma se póta atrage pe multi, și mai alesu pe cei tineri, cari necunoscându și nefolosindu drepturile vechi, nu sunt de felu disgustati pentru pierderea lor.

Asiá apoi congregatiunile comitatense erau și pe timpul istoriei noastre niste ocațiuni de convenire pentru toti inteligentii comitatului.

Preotii — că se începemu la biserică — viniau, că cu ocaziunea această se făca poclóne parintelui protopopu, de care aveau mare respectu, căci acel'a cunoscea tóte slăbiciunile lor. Din caus'a această apoi fía-care i ducea câte unu daru, d. e. unu sacu de fărina, cucuruзу, galție și altele de aceste. Prin urmare santi'a sa avea unu profitu considerabilu din tóte adunările aceste. Unulu doi, mai intimi, și-permiteau a trage dreptu la elu în cvartiru; dar acestia mergeau totu-de-uuu cu carulu încarcatu, în cătu din cele ce au adusu aru fi pututu se trăiesca o luna.

Diregatorii se infatisiau — ex offo. Comitele supremu avea de multe ori trebuința de dinsii la votări. Apoi, fiindu că erau siliti se se infatieseze, firesce că trebuiau se făca toti visita vice-comitelui, se-i făca raporturi verbale despre zelulu și diliginti'a lor. Dar aceste visite încă nu se puteau face cu man'a góla. Districtele și cercurile felnilor diregatori din provința produceau multe feluri de viptuale. Vice-comitele capetá din tóte în abundenția. Cándu vice-comitele a fostu romanu, acel'a n'a capetatu de felu presenturi. Diregatorii magiari nu i-au dusu, pentru că dinsulu — omulu politicei înalte — voindu cu totu că dinsulu se-si căstige simpathi'a lor, nu si-a sciutu sustiné autoritatea oficială și respectulu trebuinciosu: éra diregatorii romani diceau, că „și dinsulu e Romanu pentru ce se-lu cacuilimu?“ Inse tóte aceste au trecut. Acuma vice-comitele éra ungu, diregatorii magiari lu-respectau pentru că éra din sangele lor; ér diregatorii romani se temeau de elu că de uciga-lu tóca, pentru că strainulu mai tare impune și pentru că multi dintre ei n'aveau lucrurile lor în ordinea ceruta.

A trei'a parte a membrilor uuei congregatiuni comitatense se compunea din aceia, cari scieau bine, că în tóte dilele adunării comitele supremu va dá câte unu prandiu de gala, unde se va bé și vinu de Champagne — gratis. A siedé cu atátia domni mari la o mész, a mancă mancări alese, și a bé vinuri scumpe și fine, — éta care éra suprem'a fericire a acestoru ómeni!

În fine mai erau și de aceia, carora făcându-li-se uritu de singuretatea de la sate, viniau la congregatiuni numai că se-si făca nitica distractiune, se-si petreca, dar pe banii lor. Acestia scieau fórté bine, că — obosita de lucrările serióse de peste di — mai tóta

inteligintiá se aduna sér'a la cina prin ospetării, unde apoi vine și o banda musicală de țigani, care dimpreuna cu vinulu înveselesce fórté spiritele. Ómenii de categori'a această atunce erau mai fericiti, déca puteau umplé mész'a cu butelie de vinu, aruncau tiganiloru câte o suta de florini, și cándu nu mai puteau nici mancă nici bé, spargeau tóte iegile, restornau mesele, și spargeau oglindile, numai că se aiba ce se mai plătésca, se arete că au bani și publiculu se recunósca, cumca dinsii sunt „domni.“

Literatur'a, artile frumóse, întreprinderile filantropice, pentru acesti coconasi erau niste secaturi, mai de josu decâtu înalt'a lor culturală și pentru ele nu sacrificau nici unu cruceriu; ér cei ee totusi aduceau vr'unu sacrificiu micu, se escusau, că nu potu dá mai multu, căci timpurile sunt grele și abiá potu trái.

Mai de multu aceste congregatiuni pentru Romani aveau o însemnatate specifică natională; inse aceea încetulu cu încetulu a disparutu.

A nume la staruinti'a lui Albinescu, Romanii din acestu comitatu formara unu clubu nationalu, în care se se debata tóte cestiunile nationale de interesu mai importantu și se se decida atitudinea lor în anumite cause, cari aveau se vina la ordinea dilei în decursulu congregatiunilor.

La începutu, cándu acestu clubu se infintiá, avú indatá unu numeru mare de membri. Éra tocmai vorb'a de alegerea diregatorilor din comitatu, adeca avea se se făca restauratiunea. Romanii compacti însuflau respectu unguiloru, cari vediuara numai decâtu, că trebue se făca cu ei unu pactu, de cumva voiescu se-si obtína și ei câte-va posturi cardinale. Romanii decideau, căci erau în majoritate; ei împartieau posturile.

Acésta causa deveni unu magnetu atátu de puternicu pentru Romanii din comitatu, încátu toti se inscrisera că membrii în clubu; ma iuca și aceia se infatiasara, afirmandu că si ei sunt Romani, cari mai de multu negau această'a, — séu despre cari nimene nu sciea că sunt Romanii.

Acestu clubu în primele sale siedintie făcu o programa atátu de acuta, merse atátu de departe în pretensiunile sale, încátu însu-si Albinescu — care de altminte se bucurá în internulu seu de această'a parintiá — fu silitu din punctu de vedere politicu mai înaltu a molcomi pe oratori, cari se întreceau în esprimerea pretensiuniloru natiunii romane, „a stranepotiloru coloniiloru glorióse aduse în aceste parti de divulu Traianu.“

Desbatérite prime par că represintau o licitațiune a simtieminteloru nationale, căci fía-care voiá se dica mai multu decâtu înainte-vorbitoriulu, că se-si căstige încredere și poporalitate la connationalii sei.

Éra atunce moda a fi mare Romanu. Încá și damele noastre pusera la o parte limb'a nemtiésca și cea unguerésca, de cari au datin'a a se servi în conversatiunea de tóte dilele, și începura a vorbi romanesce; ma — spre a dá și espressione esterióra simtieminteloru lor — tóte începura a purtá cocarde de tricoloru nationalu romanescu.

Éra unu timpu frumosu acel'a, încátu ti-saltá anim'a de bucuria, vedindu această'a desteptare din o letargiá atátu de lungă, și putendu a sperá unu viitoriu frumosu.

Aceste semne de viétia apoi și produsera resul-

tatulu numai decâtu. La alegerea diregatorilor, Romanii pusera in posturi pe toti candidatii lor, ér dintre unguri numai aceia putura fi alesi, pe cari si Romanii i primira in list'a lor.

Si acestu resultatu insufleti pe toti. La fine se tinu unu banchetu, in care entusiasmulu a ajunsu la culme; s'a cantatu: „Descépta-te Romane!“ Si la strofa, care se termina cu cuvintele: „Jurâmu, cà vomu dá mana sè fimu purure frati!“ — toti sarira in picioare si aredicara trei degete in susu.

Inse urmârile nu pré sanctionara acestu entusiasm. Siedintiele urmatórie ale clubulu nationalu nu mai erau asiá impoporate; cei ce nu capetara posturi, se facura néndestuliti si se stersera din clubu; diregatorii inca se cam rarira, escusandu-se cà sunt ocupati, dar in realitate se temeau de comitele supremu, pentru cà unii erau fricosi, ér altii se compromissera in niscari lucruri oficiale, unde se intrebuintéza si cifre.

Astu-felu apoi incetulu cu incetulu in riuirea Romaniloru in congregatiuni si prin urmare si in comitatu disparu, — si cei invinsi mai dinainte se facura invingatori.

Nepasarea, neinteressarea, indolinti'a prinse asiá adance radecini intrinsii, încâtu nu mai viniau nici la congregatiuni, — si déca viniau, acést'a nu erá decâtu unu titlu, cà sè-si petreca o di doue prin ospetariile si bererfile din capital'a comitatului.

Congregatiunea, la care continuâmu firulu intemplaminteloru nóstre, inca erá un'a din acele, la cari Romanii nu se ivira mai de felu.

Abiá Albinescu, Pompilescu, vr'o doi preoti si câti-va invetiatori luara parte.

La ordinea dilei urmâ alegerea unui jude administrativu intr'unu locu vacantu. Se propuse Stefanu Zimbranu. Ungurii si dimpreuna cu ei toti renegatii de nationalitate si de principiu strigara cu celu mai mare entusiasm, cà la comanda mai innalta: „Sè traiésca!“

Romanii putini respuusera: „Nu ne trebuie.“

Albinescu tacea.

Atunce si-cerù cuventulu Aureliu Pompilescu: — Domniloru, — dise elu, — propuneti pe ori si cine, numai omu de omenia sè fia. Pentru Zimbranu nu vomu votá, càci intrinsulu nu gasimu acést'a calitate!

Ce bine de Stefanu, cà nu erá de fatia!

Séu s'ar fi ascunsu sub pamentu de rusine, — séu ar fi spintecatu indata pe Aureliu — de mania.

Inse de si elu nu erá de fatia, amicii lui facura tóte pentru salvarea onórei sale. Ei sarira numai decâtu in picioare si cerura „actie“ in contra insultei facute.

De si asemenea vorbe se mai audira in sal'a comitatului, totusi de asta-data se facu unu sgomotu deosebitu mare. Caus'a acestei iritatiuni fu, cà de asta-data le-a rostitu unu Romanu si tocmai in contra unui magiaronu! pe candu de alta-data le dicea unu unguru, si-apoi acestora mai multe li-su iertate, càci ei facu dreptatea.

In scurtu timp se escá unu scandalu si mai mare. Membrii comitelului erau p'aci s'apuce scaunele, sè se convinga cu acele, séu sè se tóce in capu... Inse comitele supremu reesi a face tacere, si invitá pe Pompilescu a-si retrage cuvintele.

Pompilescu multiamì comitelui supremu pentru

restabilirea ordinei, si declará in niste termeni fórte categorici, cà n'are sè retraga nici o vorba din cele ce le-a disu la adress'a lui Stefanu Zimbranu, cà le-a disu cu premeditare, si e gata a le repeti ori si candu.

Resultatulu fu, cà inceperea actiei criminale in contra lui se decretá in unanimitate.

Ce-i pasá lui de ast'a! Numai cà l'a blamatu pe Stefanu in mijloculu inteligintiei comitatului! Numai cà l'a pututu silí a-si cere satisfactiune pe terenulu luptei!

Atunce, numai atunce va fi elu deplinu fericitu! Acea va fi ór'a resbunării. Unulu din doi va trebui sè móra.

Aureliu cu cea mai mare nerabdare asteptá acestu momentu.

Siedinti'a comitetului se incheiá in mijloculu celei mai inversiunate iritatiuni.

Inse pana sér'a trecù si acést'a iritatiune, si toti si-petrecura pana diminéti'a la mesele incarcate cu butelie de vinu din ospetari'a principala, unde si musicantii tigani si-câstigara o frumósa suma de bancnote.

Si dupa aceste toti se departara catra casa, ne mai ocupandu-se de scandalulu intemplatu la congregatiune, de care s'au mai ivitu si de alta-data, si astu-felu n'a fostu unu evenimentu mare.

Ma fostu-au si de aceia, cari rideau in pumni, cum s'au prostituitu doi „olahi prosti.“

V.

Pe campulu luptei.

Stefanu, dupa intelnirea sa fatala din capetulu satului Prumeni, cu conductulu funebralu alu Aurorei, manandu totu in galopu, sosi in curendu la Frundiesci, si trase dreptu la cas'a lui Székelyhidu, care fiindu cea mai mare casa in satu si ingradita cu muri, inca de pe timpulu iobagiei se numia „curte“, càci acolo siedea proprietariulu comunei.

Elu fu fórte bine primitu acolo. Irma lu-intimpinà cu surisu pe budie; ceea ce i facu o impressiune fórte buna, dupa durerós'a scena de la inmormentarea Aurorei, prin care trecù tocmai in momintele din urma.

Domnulu casei inca se afá a casa, si acél'a numai decâtu aduná o mica societate de dame si de tineri, cari apoi toti la olalta formara unu cercu placutu si vialu, si petrecura timpulu glumindu, ridiendu, cantandu si facédu felurite jocuri sociale.

Odata unu tineru din intemplantu propuse cà se se si dantieze. Propunerea si fu primita numai decâtu cu entusiasm. Un'a dintre domnisióre avù amabilitatea a se pune la pianu, si music'a incepù.

Se 'ntielege, cà primulu dantiu, cu care se incepura cealalte, fu nationalulu „ciardasiu.“

Stefanu avù istetimea d'a cere elu mai de graba decâtu toti la dantiu pe domnisiórea casei. Ei deschisera balulu improvisatu...

Si pe candu dóra inca tierin'a rece abiá se gramadi in o movila mica pe cosciugulu nefericitei Aurorei, — pe atunce fostulu ei mire sborá in valsulu selbaticu, ducédu pe bratiile sale pe nóu'a alésa a animei sale, pe dragalasi'a si seducatória Irma Székelyhidu.

Si imbetatu de farmecile ei, ametitu de placerile ce-i promiteau unu viitoriu fericitu, tiesendu o viétia

(ca. uita seana)
 dimpreună cu din marginea satului Pruneni, uită cu deseversire și memori'a Aurorei . . . Par că nici n'ar fi traitu pan'acuma, ci viéti'a lui s'ar fi începutu numai din momintele aceste : elu nu mai sciea nimica de trecutu, căci se ocupă numai cu viitoriulu.

Si viitoriulu i stralucia cu atât'a lucróe, încátu i rapí vederea ochiloru . . . Elu deveni orbu . . . Nu mai vedea in lume nimica, decâtu pe Irma . . . numai pe ea . . .

Si-perdú audiulu . . . Nu mai audiea decâtu vocea ei angeréscă, ce i suná mai frumosu decâtu cloptielulu de argintu . . .

Nu-si mai putea intipuí alta fericire mai mare, decâtu amorulu Irmei . . .

Ea erá lumea lui. Fara dîns'a totu globulu pamentescu n'ar fi avutu nici o valóre pentru elu.

Petrecerea durá pana desu-de-deminétia. Si atunce toti se departara sub impressiunea unor placeri fórte placute.

Stefanu plecá si elu catra casa, dar inavutitu cu o simtire scumpa. Erá fericitu. Din primirea cea afabila in acésta casa se convinse, că dînsulu acolo — si in specialu de catra Irma — n'a fostu primitu pan'acuma numai pentru aceea bine, că erá candidatu de deputatu; ci aceea primire fu basata pe simpathi'a simtielor reciproce.

Prin urmare elu putea sè speri cea mai frumoasa continuare. Putea sè gândésca la realizarea visuriloru si aspiratiuniloru sale. Erá in dreptu sè se considere că unu omu fericitu.

Inse esîndu din curtea lui Székelyhidu si-aduse numai decâtu a minte, că are sè tréca éراسi prin Pruneni, tocmai pe langa mormentulu Aurorei, unde dóra éراسi se va repeti scen'a neplacuta de eri, éراسi va audi amenintiarea din diu'a trecuta, — si astu-felu i se va conturbá fericirea.

Si tocmai in momintele presinte nici decâtu nu i-ar fi placutu acést'a. Nu numai pentru că sè simtiea esaltatu in alu sieptele ceriu alu fericirii sale; dar si pentru că fratele Irmei, juristulu Lajos, inca se aflá in trasur'a lui, căci lu-rugase sè-lu duca si pe dînsulu pana la nnu satu, unde siedea unu prietenu alu seu.

Déca Lajos ar fi devenitu martorulu unei scene atâtu de drastice, ar fi comunicatu-o si surorei sale, si astu-felu Stefanu fórte s'ar fi compromis.

Dar acést'a trebuiá sè se evite cu ori ce pretiu.

Deci Stefanu ordoná cocierulu sè nu mane prin Pruneni, ci pe alta cale, pe unde inse trebuiá sè se faca unu incungiuru mare.

Lajos se mirá de acést'a si intrebá :

— Pentru ce nu trecemu prin Pruneni? Pe acolo e multu mai aprópe!

— Sciu, — respunse Stefanu, — inse eu am putintelu lucru la notariulu din comun'a vecina, si de aceea trebue sè trecemu p'acolo.

Si la acestu respunsu Lajos inca se liniscí, si ei trecura inainte.

In comun'a indicata apoi Stefanu in adeveru se cobóri inaintea casei notariale, intrá, petrecú câte-va mominte acolo, apoi esi, dicéndu că si-a gatatu lucrulu.

Si apoi caletorira mai departe. Candu se despartira, Lajos lu-invitá sè-i mai cerceteze si de alta data, ceea ce elu promisese cu bucuria.

Pe miédia-di sosi a casa.

Acolo lu-intimpiná baronulu Hectoru si i spuse, că dînsulu a pregatitu dejá terenulu bine, că sè póta fi alesu de jude administrativu.

— Nu mai lipsesce nimica, — incheiá Hectoru naratiunea sa, — decâtu sè te duci la comitele supremu si sè-lu rogi sè te admita in candidatiune.

Stefanu audi cu neplacere acésta propunere, care i umilí ambițiunea.

— Ce felu! — exclamá elu, — sè me ducu sè cersiescu unu osu de rosu? Nici odata! Nici nu sum silitu a cere vr'o diregatoria, căci am din ce traí; — dar nici postulu ce mi-se ofere nu-i asiá de mare, că sè fia vrednicu a face pentru elu unu pasiu. Déca me va candidá bine, déca nu, — sanetate buna! Eu nu me umilescu!

— Dar ast'a nu-i nici o umilire?

— Sè ceru eu, advocatu cu clienti numerosi, unu postu de jude administrativu!

— Inse numai interimalu.

— Nu-mi pasa. Propune-me, fara că sè-i facu visita.

— Dar fara ast'a nu se póte.

— Apoi nu voiu fi.

— Dar partid'a poftesce, si tu trebue sè te supuni decisiunii sale.

— Partid'a, partid'a? Dar nu m'a insielatu pe mine ea? Sum eu datoriu sè me supunu disciplinei sale?

— Nu partid'a, ci unii ómeni te-au insielatu. Inse tocmai fiindu că ei s'au purtatu asiá, tu trebue sè te areti generosu si sè primesci acestu postu — precum am dísu — interimalu, că lumea sè védia, că tu nu pentru remuneratiune materiala ai esitu din partid'a nationala romana, ci din convingere, căci principiulu teu n'a fostu in consonantia cu alu estravagantiloru de acolo.

Stefanu stete pe gânduri. Cuvintele lui Hectoru viniau sè aline acúsările consciintei sale, cari — ori câtu se incercá a le sugrumá, totusi — de multe ori lu-torturau.

Stefanu, de si cu tóta ocasiunea se incercá a capacitá pe toti, că dînsulu numai din convingere intima a parasitu vechiulu stindardu nationalu; totusi vedea, că fórte putini ómeni sunt capabili a crede acést'a, si cei mai multi remasera cu parerea, că ba dieu elu numai din interessu materialu a facutu acést'a.

Si acést'a din candu in candu totu lu-superá.

Inse éta, motivarea lui Hectoru i oferí unu argumentu puternicu spre a convinge pe contrarii sei, că dînsulu numai indemnatu de unu principiu politicu mai innaltu a facutu pasiulu momentosu de trecere in alta partida, si că prin urmare dînsulu a remasu omu de omenia; căci déca va primí postulu de jude administrativu, nimene nu va puté dice, că dînsulu din interessu materialu face acést'a, căci că advocatu are unu vinitu mai mare, decâtu ce-i va puté procurá postulu seu.

Aceste idei trecura cu iutiél'a fulgerului prin mintea lui Stefanu, si cucéritu de ele, respunse lui Hectoru :

— Motivulu teu m'a invinsu. Pentru tine voiu face si acést'a. Me voiu duce la comitele supremu sè-i facu o visita de eticheta.

(Va urmá.)

S A L O N U

Calindarul septemanei.

Duminică Slabanog. Evang. Ioanu Cap. 5 st. 1 - 15.

Dumin.	25	7	Sf. Apost. si Evang. Marcu.
Luni	26	8	Sf. Ierom. Vasilie, Episc. Amasiei.
Marti	27	9	Sf. Ier. Simeon, consing. alu Domn. ☉
Mercuri	28	10	SS. Ap. Ias. si Sosip. si M. Max. (Inj. Pras.)
Joi	29	11	SS. noue Martiri din Kisic.
Vineri	30	12	Sf. apost. Iacobu, frat. Sf. Ionu Theol.
Samb.	31	13	Sf. Prof. Ieremia (580 ani in. de Chr.)

Societatea pentru cultur'a si literatur'a romana in Bucovina.

Dilele trecute primiram raportulu comitelului Societății pentru cultur'a si literatur'a romana din Bucovina. Frundiarindu acēsta brosiurica, ne-amu convinsu cu adanca durere, cā acēsta Societate, care la 1865 s'a infintiatu cu atāt'a entusiasmu, din anu in anu se afla in decadintia totu mai mare. Societatea acēt'a, care la inceputu prosperā atātu de frumosu, desceptandu spiritulu nationalu in fiii desromaniti ai patriei lui Stefanu celu mare, edandu o fōia instructiva bine redactata, si impartindu stipendie: din lips'a indolintiei membriloru sei, fu silita a-si reduce activitatea la unu cercu fōrte restrinsu, fōi'a fu suprimata, calindarul ce a edatu societatea a produsu unu deficitu si numai cāte-va stipendie modeste mai atesta esistintia ei.

Nepasarea, ce in timpul din urma a prinsu radecini adanci intre noi cei din Transilvania si Ungaria, s'a incubatu si intre Romanii din Bucovina.

Dar pericolulu ce ne amenintia pe noi, pentru ei este si mai mare, cāci acolo elementulu romanescu se afla in decadintia cea mai mare.

Entusiasmulu ce s'a ivitu acolo, este entusiasmulu nostru din anii de dupa 1860. A fostu frumosu, ni-a promis multe, dar apoi a disparutu, si noi toti amu recadiutu in vechi'a letargia.

Ce felu! Nu mai are putere de viētia acēsta natiune? Entusiasmulu nostru nu este eflussulu unei convingeri seriōse, ci numai unu focu de paia? Nu mai sunt intre noi barbati de anima, toti amu degeneratu?

In adeveru, ar fi timpul supremu sē ne gāndimu mai seriosu. Sē fimu mai activi, sē lucrāmu, dēca voimū sē traimu si sē avemu unu viitoriu mai frumosu!

Si mai pe susu de tōte, amu salutā cu dupla bucuria inviarea spiritulu nationalu in Bucovina, unde cu cea mai mare intristare vedemu lips'a lui.

Ēta la ce s'a restrinsu, in astu-felu de imprejurāri, activitatea numitei Societăți in cei de pe urma doi ani.

Din loterī'a arangiata in folosulu Societății au incursu unu vinitu curatu de 4830 fl. 1¹/₂ cr. Acēsta loterīa s'a arangiata inca la 1871, candu inca sprigunulu publiculu a fostu mai mare, dar numai acuma s'a incheiatu definitivu.

Activitatea literaria a Societății s'a marginitu in urmatōriile :

A censuratu manuscriptulu : „Gramatic'a germana mica pentru usulu classelor mijlocie din scōlele poporale“, de Gr. Matiasieviciu, care i s'a transpusu spre censurare de catra consiliulu scolasticu alu tierii. Opulu acēt'a apoi s'a si tiparitu.

Comisiunea alēsa pentru compunerea de carti didactice a inceputu a elaborā atātu lecturariile pentru a dōu'a, a trei'a si a patr'a classa din scōlele poporale, cātu si o gramatica separata pentru clas'a a patr'a, care sē cuprinda in modu sistematicu atātu partea analitica, cātu si sintactica a limbei romane.

Asemene se ocupa comisiunea si de prelucrarea lecturariulu pentru a patr'a classa a scōleloru poporale.

In comisiunea, care — conformu conclusulu primei conferintie de tiēra a invetiatoriloru din Bucovina — mai antāiu are a se ocupā cu compunerea unei consemnatiuni de carti, ce au aparutu pana acum pentru poporulu si junimea romana in limb'a nationala si aru fi apte pentru bibliotecile scōleloru poporale si in urma cu indrumarea edārī de astu-felu de carti, — s'au alesu dnii Euseviu Popoviciu si Ioanu Sbiera.

Comisiunea a censuratu si aprobatu traducerea cartiloru de comutu pentru scōlele poporale, facuta de dlu I. Sbiera.

S'a continuatu edarea calindariulu Societății, primindu din fondulu religiunariu subventiunea de cāte 100 fl. Lucrandu gratuitu atātu redactorulu, cātu si colaborariu, s'a pututu scōte pe celu din an. 1874 unu vinitu curatu de 24 fl. 66 cr. in folosulu Societății; cu celu de pe anulu 1875 inse Societatea avū unu deficitu de 171 fl. 71 cr.

La infintiarea universitāții din Cernauti, comitetulu a lucratu pentru respectarea possibilă a limbei romanesci, cātu si pentru activarea catedrei de limba si literatura romana la acelu institutu. Acēsta catedra s'a si infintiatu.

Din lips'a fonduriloru, comitetulu s'a simtitu necesitatu a restringe si mai multu activitatea Societății, suspendandu mai departe si abonarea mai multor diuarie, completarea bibliotecei, impartirea stipendiiloru si in cātu-va si a ajutōriiloru.

Membrii cu restantie, invitati a platī, nu-si facura datori'a, intocmai cum este datin'a si la noi.

Dlu Nicolau Hacman a oferitu Societății 200 fl., ēra famili'a repausatulu Ioanu Calinciucu 100 fl.

In 1874 s'a datu dōue stipendie de cāte 200 fl., si 50 fl. cā ajutōrie. In anulu 1875 nu s'a datu decātu numai unu ajutōriu de 13 fl. din fondulu Societății.

Din „Fundatiunea Dōmnei Agnes Popoviciu“ s'au acordatu pe 1874 dōue stipendie de cāte 50 fl.; in 1875 asemene.

Din „Fundatiunea contelui Emanuilu Logoletī“ s'a datu in 1874 si 1875 cāte trei stipendie de cāte 50 fl. Asemene s'a platitu si stipendiulu de 50 fl., neacordatu in 1873.

Stipendiulu de 50 fl. menitu de dlu cav. Alesandru de Popoviciu pentru studentii din scōl'a agronomica, s'a datu in ambii ani. Totu acestu domnu generosu a mai datu spre acestu scopu 30 fl.

Fundatiunea Pumnuleana la finea anului 1875 s'a urcatu la sum'a de 9750 fl. in bonuri publice si la 690 fl. 50 cr. in numerariu. Pentru stipendii s'a cheltuitu pana la finea anului 1875 sum'a de 441 fl. 40 cr.

Bibliotec'a Societ'atii, la finea anului 1875, a avutu 2005 opuri in 2083 tomuri, 656 fasci'ore, 25 tablouri si 3 mape.

Starea finantiala a societ'atii la finea aceleuia-si anu a represintatu : 19,450 fl. si 3600 franci in obligatiuni, care form'ea fondulu neatacabilu.

La inceputulu anului 1876 Societatea se compune din 11 membri onorari, 17 membri fondatori, 144 membri ordinari si 1 membru activu. Membrii ordinari au a platí pe anu sum'a de 1732 fl. si 6 galbeni, éra din anii trecuti restantiele membriloru ordinari se urca la 4264 fl. si 42 galb.

Incheiamu si noi cu raportulu : Trebuie s'e mar-turisimu, c'a stare trista si durer'osa !

B o m b ó n e.

Esundarea de acuma a apelu a produsu si câte-va anecdote. Éta vr'o dóue din ele.

Unu tineru de langa riulu Vag a cerutu fiic'a unui proprietariu bogatu, dar acesta i-a respunsu in-gamfatu :

— Atunce ti-oiu dá man'a ficei mele, candu Vagulu va curge in susu.

E bine, candu in lun'a trecuta se umflá atátu de tare, riurile cari curgu in Dunare, nu putura curge in ea, c'aci Dunurea érá mai nalte; deci tóte incepura s'e curga in susu, asiá si Vagu.

Atunce tinerulu se presintá la acelu proprietariu si i díse :

— E bine, domnule, Vagulu curge in susu.

Continuarea istoriei nu e insemnata in cronica.

*

Tat'a cu doi fii ai sei priviá esundarea.

— Si óre unde se va staracorá acésta apa multa de aice? — intrebá unu batatielu.

— In mare, — respunse altulu.

— Dar atunce si mare va esundá, — díse celu d'antáiu.

— Ba nu! — reflectá alu doile, — in mare se face sponghi'a cea multa si acét'a va s'órbe ap'a cea multa.

*

O muiere betrana a intrata nu de multu in ti-pografia, si díse :

— Ve rogu, domnule, s'e ai bunetate a marí li-terile din cartea mea de rogatiune, c'aci nu vedu bine.

CE E NOU?

Afacrea Petrino — „Junimea“ — precum aflámu din „Aperatoriulu Legii“ — a avutu si unu epilogu. Dupa aparitiunea declaratiunii dlui Petrino — prin care „facu cunoscutu, c'a nu apartine societ'atii „Junimea“ din Iasi si in urmarea careia ministrulu Carp (membru alu „Junimei“) lu-destituí din postulu de bibliotecariu — dlu Iacobu Negruzzi, redactoru alu revistei „Convorbiri Literare,“ publicá in diuari-ulu „Curierulu de Iasi“ unu respunsu, prin care dlu

D. Petrino crediendu-se insultatu, a tramisu numai de-cátu martorii dsale dlui Iacobu Negruzzi pentru a-i cere reparatiune. Martorii convenira si de dóue ori, inse nici odata nu se putura invoi a supra conditiu-niloru duelului, si astu-felu acel'a nici nu se putu tiné. Astu-felu afacerea se inehiá prin unu articolu alu dlui Petrino, publicatu in „Aperatoriulu Legii,“ prin care respunse la scris'orea dlui Iacobu Negruzzi din „Curierulu de Iasi.“

Comunicatiunea pe calea ferata intre Szolnok si Püspök-Ladány éراسi s'a deschisu, si astu-felu ca-letorii cari vinu pe la Oradea-mare potu intrebuintiá lini'a drépta catra Budapesta.

Frica de cholera. Diuarele anuncia, c'a in Bos-ni'a a eruptu choler'a din care cauza multi se temu, c'a epidemí'a va ajunge si pana la noi.

Epilogu la resbelulu carlistu. Creditorii pa-caliti ai lui Don Carlos se adunara in Bayonne si ale-sera unu comitetu de trei insi, care s'e invite pe pre-tendintele, carele acuma petrece in Dublin, c'a s'e aiba bunetatea a platí celu putinu jumetate din datoríile sale. Inse ei n'au sperantia s'e se implínésca cere-rea loru.

Balu la Hatieg. Ungurii din Hatieg voindu s'e deie la 17 l. tr. unu balu in folosulu asilului copiiloru mici, (adeca institutulu de magiarisare alu Romani-lor,) o patira cam ciudatu, c'aci nu se infatisiara de-cátu numai trei jocausi si o singura dama.

Tiarulu Russiei va face cura in vér'a acésta in o baia austriaca, si a nume la Wartenberg in Boemia. Tiarulu va sosí acolo in mijloculu lui juniu.

La Seini, in comitatulu Satu-mare, la 27 l. tr. nóptea a fostu o rumpere de noru, cu grindina ne mai pomenita. Fulgerulu a tresnitu pe unu omu in odaia.

Literatura.

Poesí'a din nr. presinte ni s'a tramisu prin co-laboratorulu nostru, dlu E. d'Albon, insocita cu ace-s-te sire : „Vinu dle redactoru, de a introduce de asta-data pe o dama, care — macaru de familia germana — traíndu inse in Romaní'a, care i este si a dóu'a patria — consimte intru totu cu noi, si nu gresiescu, dicéndu, c'a ea e adi mai multu romana decâtu ger-mana.“

La redactiunea nóstra se mai afla de vendiare urmatóriele carti, pe cari abonantii nostri le potu cum-perá cu unu pretiu cátu se póte de moderatu :

„Poesíi“ de Iosifu Vulcanu. Unu tomu. 208 pagine. Pretiulu pentru abonantii „Familiei“ 50 cr., pentru altii 1 fl.

„Columb'a“, romanu intr'unu volumu de Ale-sandru Dumas, tradusu de Iosifu Vulcanu. Pretiulu pentru abonantii „Familiei“ 50 cr., pentru altii 1 fl.

„De unde nu este rentórcere“, romanu intr'unu volumu de Adrien Gabrielli. Tradusu de T. Budu. Pretiulu pentru abonantii „Familiei“ 50 cr., pentru altii 1 fl.

„Cavalerii Noptii“, romanu istoricu, in 5 tomuri mari, de Ponson du Terrail, tradusu de Iosifu Vul-canu. Pretiulu pentru abonantii „Familiei“ numai 2 fl. 50 cr., pentru altii 6 fl.

„Novelle“ de Iosifu Vulcanu. Trei tomuri. To-mulu primu si alu doile consta câte 50 cr., tomulu alu treile 1 fl.

„Sclavulu Amorului“, romanu originalu, in trei tomuri, de Iosifu Vulcanu, a aparutu de sub ti-

pariu completu. Pretiulu opului intregu este 3 fl. Se afla de vendiare la redactiunea acestei foi.

T e a t r u.

Comedia noua. In teatrulu celu mare din Bucuresci la 9/21 aprile s'a jucatu pentru prima-óra piesa: „Ghesieftarii“, comedia in 4 acte de Fridericu Damé.

Teatrulu din Aradu, care s'a infintiatu cu multe spese pentru magiarisarea elementelor nemagiare, nici decátu nu póte prosperá. De doi ani dóue directiuni magiare au avutu in chiria acestu teatru. Prim'a directiune impliní cu multu necasu unu anu. Dar a dóu'a inse abia o putú duce pan'acuma la Pasci, si declará membriloru, cá nu mai are nici unu cruceriu.

M u s i c a.

Societatea filarmonica romana din Bucuresci, la 11/23 aprile a datu alu patrale concertu simfonicu in sal'a Ateneului.

Industria si comerciu.

Transportarea carnurilor próspete din America in Europa. Sunt ani, de candu industri'a cauta unu mijlocu óre-care, cá se póta transportá carnea próspeta din America in Rusia. Intre alti inventatori, d. Tellier a datu peste o procedare, care i permite a produce intr'unu modu artificialu frigulu si a-lu aplicá la pastrarea carnurilor próspete. Acum de curendu o compania mare a si hotaritu cá se exploateze procedárele dlui Tellier pentru transportarea carnurilor próspete din America si Australia. Unu vaporu francesu, a nume „Frigorificulu“, se pregatesce in momentul de fatia pentru acestu scopu. Carnea próspeta se va transportá in starea naturala, fara ca se fia supusa la vre-o preparatiune. Tóta partea interióra a vaporului afara de locul rezervatu pentru masina, va formá o magazia imensa, care va fi izolata in tóta lungimea sa de paretii vaporului printr'unu paret de tabla de feru si intre scánduri se va pune unu stratu izolatoru compusu din paie si din písla. Carnurile se voru atérná in aceste magazii cá in pravali'a unui macelaru; se voru transportá pana in Europa in acea temperatura rece, care le asigura pastrarea. Éca dara, cá scopulu urmaritu cu atât'a tenacitate de contra Americani, adeca aprovizionarea Europei cu pane si carne, este mai realizatu. Sciinti'a ajutata de practica le-a inlesnitú mijlócele. P. S. Aurelianu.

E c o n o m i a.

Pregatirea soponulu pentru casa. Soponulu este rubrica mare la o casa, mai vértosu unde sunt copii multi, pentru aceea e bine se se faca acel'a la casa, mai vértosu déca se afla unsori cari nu se potú folosi la mancári, séu séu. Materialele trebuincióse la soponu sunt: 15 Kilograme unsóre, ori 8 Kilogr. séu, 5 Kilogr. varu ne stinsu, 10 Kilogr. soda calcinata (care se capata in negotiatoria ori apoteca) si 1 Kilogr. 25 Dkgr. sare. Din aceste se face soponulu asiá: Varulu se pune intru unu vasu mare, cá se inchiépa tóte materiale in elu, aci se stinge varulu cá de regula, punendu atât'a apa cáta se recere la stingerea acelu'a; dupa aceea se pune in elu sod'a, apoi se mesteca necurmatu si mestecandu se punu 56 litre (la 40 cupe)

apa fierbenda. Dupa aceea se acopere vasulu si se lasa a stá pana in diu'a urmatória. Acum se scura lesi'a ce s'a facutu din varu si soda, pe remasitie se tórna de nou cam 85 litre (la 60 cupe) apa fierbente spre a se face o a dóu'a lesi'a. Dupa aceea se pune lesi'a prima intru o caldare de impreuna cu unsóra séu seu si se fierbe 6 óre intregi Déca mass'a acést'a in decursulu fierberei s'ar ingrosiá se totu aduge din lesi'a a dóu'a pe incetulu. Dupa-ce a fiertu siese óre se adauge si sarea, mai lasandu-se se fiérba si cu acést'a 1/2 óra, acum soponulu gat'a si se pune se se scure si intarésca. (Economulu.)

Suvenirea mortiloru.

Maria Boeriu, unic'a fica a parocului Georgiu Boeriu din Ciugudulu inferioru, in Transilvania, a re-pausatu la 12 aprile, in ctate de 15 ani.

Voci din publicu.

Mltiamita publica. Reuniunea invetiatoriloru din districtulu protopopescu de Leta-mare aduce multiamita publica III. S. Dlui episcopu diecesanu Ioanu Olteanu pentru generosulu daru de 40 fl. cu care a binevoitu a o ajutá.

Deslegarea ghiciturei de siacu din nr. 11 :

Tu, copila, esti unu sóre,
Si iubesci o scumpa fióre . . .
Ah! de-asíu fi aceea eu?!
Tu sublima, bela dina,
Te inchini la-o stea senina,
De ce nu-su aceea eu?!
Scumpa, esti unu angerasiu,
Si adori unu copilasíu . . .
Spune-mi de-su acel'a eu?

Bine au ghicitu-o dómnele si domnisiórele:
Amalia Precupanu, Eleonora Crisanu, Maria Popescu, Eufrosina Licescu, Amalia Ninovanu, Maria Rimbasiu, Adelaida Miesiunescu, Zoe Dimbu, Maria Belesiu, Amalia Lipovanu, Elena Zacharia, Sofia Cernica, Cleopatra Vinereanu, Agaftia Popescu, Aurelia Popu, Olga Ardeleanu, Maria Cernatescu.

Post'a Redactinnii.

Zizin. Neavendu informatiuni mai speciale, nu putemú se respundemu la intrebare. Poesille voru urmá in curendu. Incátu se póte, ne rogámu a considerá ortografi'a adoptata si de foi'a n'stra, cáci la din contra avemu multu lucru cu corectiunile. Din viéti'a sociala de pe acolo inca amu primí bucurosu din candu in candu cáte o insciintiare. Salutarile nóstre si junei poete!

Unora. Nu e vin'a nóstra, cá primii numeri din treilunulu alu doile nu v'au sositu la timpulu seu. Noi amu anunciatu, cá nu vomu tramite foi'a decátu numai acelora, cari voru platí inainte. Deci. déca nu v'ati abonautu la timpulu seu, nici foi'a nu vi s'a pututu tramite regulatu. Servésca ast'a de indreptariu pentru alta-data!

Proprietariu, redactoru respundietoriu si editoriu: IOSIFU VULCANU.

Cu tipariulu lui Alesandru Kocsi in Pest'a. 1876. Calea tierii nr. 39.